

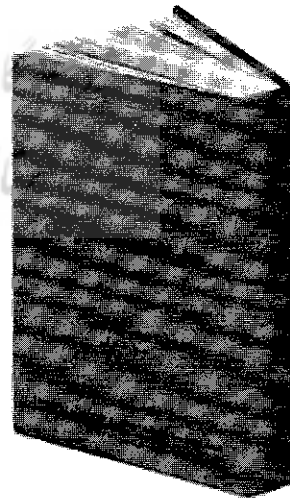
ورودی مسجد شیخ لطف‌الله، اصفهان

مدخلی بر صنعت گردشگری

● فریده کاکابی

«صنعت گردشگری» در نیمه دوم قرن بیستم مطرح شد و رفته رفته به یک پدیده پیچیده و پیشرفته فنی تبدیل شد و در صحنه جهانی، رقابت شدیدی را برای جذب بیشتر جهانگرد پدید آورد. کشورها از این طریق قادر شدند مسائل مهمی نظیر کسب درآمد ارزی، رونق اشتغال، تبادل و تعامل فرهنگی، ایجاد بازار مصرف تولیدات و خدمات در عرصه ارتباطات و اطلاعات جهانی را برای مردم خودشان به ارمغان آورند.

امروزه جهانگردی بیش از آنکه یک صنعت محسوب شود، پدیده‌ای فرهنگی به شمار می‌آید؛ به طوری که برخی صاحب‌نظران فرهنگ را سنگ زیربنای توسعه جهانگردی دانسته‌اند و در بسیاری از نقاط جهان به مثابه نمادی از هویت فرهنگی ملت‌ها، تبلور یافته است. امروزه گردشگری آن چنان ارزش و اعتباری یافته که جلب و جذب جهانگرد به عنوان صنعتی سودآور و اشتغال‌زا شناخته شده و در موازنه پرداخت‌های ارزی کشورها و در تبلیغات فرهنگی، نقش تعیین‌کننده‌ای دارد، به طوری که برای این فن اقدام به تاسیس رشته‌های علمی و آکادمیک شده است، و از این راه کشورها فنون و شگردهای مختلف جذب و جلب جهانگرد و تبلیغ فرهنگی را فراهم آورده‌اند و سهم بیشتری از درآمد

■ مقدمه-بر جغرافیای جهانگردی

■ نویسنده: حسین شکویی

■ ناشر: مؤسسه تحقیقات اجتماعی و علوم انسانی، تبریز،

فروردین ۱۳۵۴، ۹۲۱ ص

امروزه جهانگردی بیش از آنکه یک صنعت محسوب شود، پدیده‌ای فرهنگی به شمار می‌آید؛ به طوری که برخی صاحب‌نظران فرهنگ را سنگ زیربنای توسعه جهانگردی دانسته‌اند و در بسیاری از نقاط جهان به مثابه نمادی از هویت فرهنگی ملت‌ها، نمود یافته است.

امروزه گردشگری آن چنان ارزش و اعتباری یافته که جلب و جذب جهانگرد به عنوان صنعتی سودآور و اشتغال‌زا شناخته شده و در موازنهٔ پرداخت‌های ارزی کشورها و در تبلیغات فرهنگی، نقش تعیین‌کننده‌ای دارد.

در فصل اول نویسنده تعریفی از واژه «توریست» که در سال ۱۹۳۷ ارائه شده، به دست می‌دهد: مسافرت‌های افرادی که برای خوش‌گذرانی، دلایل شخصی، مسائل بهداشتی، شرکت در کنفرانس‌ها، کارهای بازرگانی و گردش دریایی انجام می‌شود را حرکت‌های توریستی می‌نامند. نویسنده ضمن بیان حدود قلمرو جغرافیایی جهانگردی، مفهوم کلی جغرافیای جهانگردی را به این شرح بیان می‌کند: «مطالعهٔ شرایط جغرافیای جهانگردی و بررسی وابستگی بین شکل‌های مختلف وقت‌گذرانی با عوامل گوناگون طبیعی و فرهنگی».

نویسنده در این فصل همچنین به بررسی جغرافیای جهانگردی در انگلستان، آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی می‌پردازد و از پیشگامان این صنعت در انگلستان از آگیلوی و نورول، در آمریکا از مک مری و استفن جونز و در اتحاد جماهیر شوروی از گراسیموف، مینس و پری اوبراژنسکی نام می‌برد. وی همچنین از تشکیل اولین کنفرانس جغرافیای جهانگردی در سال ۱۹۶۹ در شهر مسکو و نقش خلاق جغرافیدانان در برنامه‌ریزی توریستی سخن می‌گوید. در این فصل نویسنده ضمن بررسی مسائل مهم در جغرافیای جهانگردی، عناصر مورد مطالعه جغرافیدانان

ناشی از آن را به خود اختصاص داده‌اند.

یکی از مهم‌ترین رشته‌های علمی و آکادمیک مرتبط با جهانگردی، جغرافیا است که با چشم‌اندازهای زیبا، از دامنه‌های باشکوه تا لاله وحشی، از سواحل لاجوردی تا گنجینه‌های هنری و باستانی و خلاصه منابع طبیعی، عوامل زیربنایی، سیستم‌های حمل و نقل و منابع فرهنگی را دربرمی‌گیرد. کتاب‌ها و گزارش‌هایی که تاکنون در زمینه‌های مذکور منتشر شده گواه بر این حقیقت است که جغرافیا به وظایف مهمی که در مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بر عهده گرفته، وقوف دارد و اساتید و محققان این علم از بار وظیفه‌ای که در برابر جامعه بر دوش دارند، در مورد مقوله جهانگردی و جذب و جلب جهانگردان شانه خالی نکرده‌اند.

از اساتید محترمی که چند دهه قبل دربارهٔ موضوع و مسائل جهانگردی مباحث مفصلی مطرح کرده، استاد فقید دکتر حسین شکویی است. وی دیدگاه علمی و چهارچوب نظری خود را تحت عنوان «جغرافیای جهانگردی» بیان کرده و از نخستین پیشگامان ایرانی است که جهانگردی را از دیدگاه جغرافیا و ورود آن به حیطه این دانش مورد بررسی قرار داده است.

اگر در گذشته، آثار جهانگردان و سیاحان از منابع اصلی علم مسالک و ممالک و تهیه مواد جغرافیایی محسوب می‌شدند اکنون توریسم نیز مانند بسیاری دیگر از مسائل جامعه انسانی به عنوان شاخه و شعبه‌ای از مطالعات جغرافیایی در جست‌وجوی جایگاهی خاص در قلمرو این دانش است. کتاب مقدمه بر جغرافیای جهانگردی تألیف استاد فقید حسین شکویی، مباحث کلی و اصلی موضوع جهانگردی را از سه جهت مورد بررسی قرار می‌دهد و ضمن مطالعه صنعت توریسم در رابطه با عوامل جغرافیایی و ارائه وضع کلی پراکندگی جغرافیایی صنعت توریسم، اصول برنامه‌ریزی توریستی و عوامل و مسائل و مشکلات توریسم که طبعاً معطوف به جست‌وجوی راه‌حل دشواری‌ها و معرفی شرایط مناسب برای گسترش این صنعت است، مطرح می‌سازد.

در صنعت توریسم ۵۷ درصد توریست‌های دنیا از دوازده کشور آمریکا، آلمان، فرانسه، کانادا، بلژیک، هلند، ایتالیا، سوئیس، سوئد، دانمارک و اتریش هستند

وابستگی بیش از حد دولت‌ها و جامعه‌ها به صنعت توریسم، اقتصاد کشوری و ناحیه‌ای را آسیب‌پذیر می‌سازد چراکه اصولاً صنعت توریسم به طور مداوم در حال تغییر و دگرگونی است

درصد توریست‌های دنیا از دوازده کشور آمریکا، آلمان، فرانسه، کانادا، بلژیک، هلند، ایتالیا، سوئیس، سوئد، دانمارک و اتریش هستند. بررسی این مسئله در توریسم بین‌المللی ما را با مسائل پیچیده‌ای روبه‌رو می‌سازد بدان سان که:

۱. در صورت بالا رفتن درآمدها در کشورهای در حال توسعه، حرکت و جابه‌جایی صدها میلیون انسان چه شرایط ناهنجاری را در کشورهای توریستی به وجود خواهد آورد؟
۲. برخورد صدها میلیون انسان با فرهنگ‌ها و ویژگی‌های اجتماعی مردم سرزمین‌های دیگر چگونه خواهد بود؟
۳. در صورتی که صدها میلیون توریست بخواهند به مسافرت‌های خارج بروند کجا خواهند رفت و به چه امکاناتی دسترسی پیدا خواهند کرد؟

نویسنده ضمن اشاره به قاره اروپا، خاطر نشان می‌کند که از هر چهار مسافرت، سه مسافرت به مقصد اروپا انجام می‌گیرد. این قاره اگرچه سهم خود را در بازارهای توریسم جهانی به طور مرتب بالا می‌برد اما کشورهای دیگری نیز که زمانی از بازارهای توریستی بر کنار بودند به تدریج در مسیر بازار توریست‌های جهانی قرار گرفته و به رشد پروسعتی دست می‌یابند. همچنین نویسنده در این فصل به صنعت توریسم در کشورهای اسپانیا، پرتغال، انگلستان، ایرلند، مصر، آفریقای شرقی و تونس می‌پردازد. موضوع فصل سوم، برنامه‌ریزی توریستی است. نویسنده در برنامه‌ریزی توریستی به منظور پیشرفت کار بر نکات زیر تأکید می‌کند:

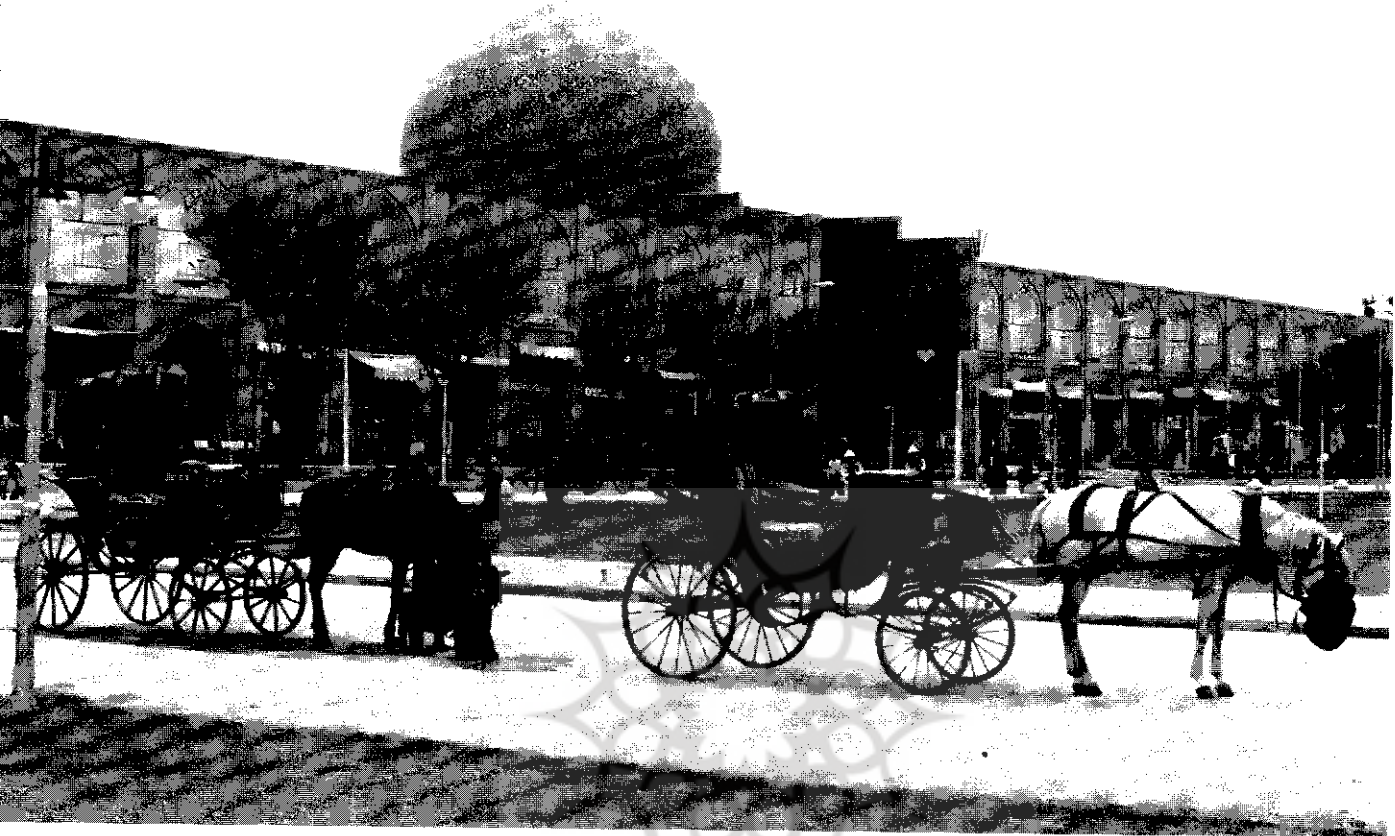
۱. فهرست‌برداری از همه امکانات توریستی که در حال حاضر در دسترس توریست‌ها و سازمان‌های توریستی قرار دارد.
۲. همکاری با ادارات و سازمان‌های دولتی، اداره موزه‌ها، مراکز دانشگاهی، صنایع دستی، هنری و آثار باستانی.
۳. بررسی مجدد همه برنامه‌های سازمان‌های جهانگردی به وسیله دستگاه‌های دولتی و شرکت‌های وابسته به صنعت توریسم
۴. تهیه امکانات تفریحی، همچنین آماده‌سازی محیط برای پارهای از ورزش‌ها با توجه به جریان‌های توریستی و

در جغرافیای جهانگردی را، آب و هوای مطلوب، تنوع ناهمواری‌ها، سواحل دریاها، گرم، دریاچه‌ها و رودهای بزرگ و زیبایی پوشش گیاهی می‌داند.

نویسنده در پایان این فصل به اهمیت اقتصادی صنعت توریسم که در سال‌های اخیر به سرعت گسترش یافته و در ردیف صنایع همه‌جاگیر درآمده، اشاره کرده و پیش‌بینی می‌کند در سال ۱۹۸۰، ۳۲۵ میلیون توریست در سراسر جهان حرکت خواهند نمود.

در فصل دوم پراکندگی جغرافیایی صنعت توریسم مورد بررسی قرار می‌گیرد. توسعه شتاب‌زده صنعت توریسم و اثرات آن در محیط زیست انسان، محققین را به مطالعه مسیرهای تازه‌ای می‌کشاند و نگرانی از حرکت صدها میلیون توریست در سال‌های آینده آنها را به عمق‌نگری بیشتری در مورد این صنعت وامی‌دارد. گواه این موضوع بررسی ۲۵ میلیون توریست در سال ۱۹۵۰ و ۲۱۵ میلیون توریست در سال ۱۹۷۳ است.

ناحیه مدیترانه پرجاذبه‌ترین بخش توریستی دنیا است؛ آب و هوای مدیترانه در تاسیس و فعالیت هتل‌ها، نمایشگاه‌ها، فستیوال‌های موسیقی، مجسمه‌سازی، سخنرانی، کتاب و موزه‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. در صنعت توریسم ۷۵

افزایش حجم توریسم در سال‌های آینده.

در ادامه به تنگناها در صنعت توریسم نیز اشاره می‌شود به عواملی که سبب عدم توازن این صنعت شده‌اند توجه داده می‌شود که عبارت‌اند از:

۱. در سال‌های اخیر سرعت هوایماها فوق‌العاده افزایش یافته ولی ظرفیت و توانایی فرودگاه‌ها برای پروازهای بیشتر، بالا نرفته است.

۲. فشار توریست‌ها به پاره‌ای از نقاط افزایش غیرقابل تصویری را نشان می‌دهد به طوری که از دامنه امکانات و توانایی این نقاط کاملاً خارج است.

۳. فشار جمعیت و وسائل نقلیه موتوری روی جاده‌ها و نقاط دیدنی کشورها چنان بالا گرفته که حتی سرمایه‌گذاری‌های ملی نیز قادر نیست همه تسهیلات لازم را برای توریست‌ها فراهم سازد.

۴. افزایش شتاب‌زده توریست‌ها، لازم‌ه‌اش افزایش سریع تعداد هتل‌ها، افزایش میزان مصرف آب، بالا رفتن تعداد شماره‌های تلفن و آنتن‌های تلویزیونی، آلودگی هوا و صدا و بالاخره تخریب محیط‌های طبیعی است. همه اینها اقدامات جدی می‌طلبند.

نویسنده همچنین به اثرات زیانبخش صنعت توریسم

در محیط می‌پردازد. وی اشاره می‌کند که وابستگی بیش از حد دولت‌ها و جامعه‌ها به صنعت توریسم، اقتصاد کشوری و ناحیه‌ای را آسیب‌پذیر می‌سازد چراکه اصولاً صنعت توریسم به طور مداوم در حال تغییر و دگرگونی است. اثرات زیانبخش صنعت توریسم در محیط زندگی از بهره‌برداری بیش از حد توریست‌ها از محیط‌های طبیعی ناشی می‌شود. از آن جمله است: نابودی تدریجی سواحل، آلودگی دریاها، از میان رفتن بناهای تاریخی، از بین رفتن زمین‌های کشاورزی به منظور ایجاد فرودگاه‌ها و یا اردوگاه‌های توریستی.

نویسنده در پایان به شرایط ایجاد سازمان‌های جهانگردی و وظایف و اهداف این سازمان‌ها نیز اشاره می‌کند و بر ضرورت آموزش و وجود کارمندان متخصص، حمایت دولت‌ها از سازمان‌های توریستی، گسترش ابعاد فعالیت‌های جهانگردی، بالا بودن جریان‌های توریستی ناحیه‌ای و جهانی، برداشتن موانع موجود در راه جلب توریست و استقلال مالی سازمان‌های توریستی تاکید می‌کند.